

Briselē, 2026. gada 4. maijā
(OR. en)

8828/26

ENER 215
FISC 160
ECOFIN 563
COMPET 518
ENV 445
IND 303

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs: Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore *Martine DEPREZ*

Saņemšanas datums: 2026. gada 30. aprīlis

Saņēmējs: Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretāre *Thérèse BLANCHET*

K-jas dok. Nr.: COM(2026) 850 final

Temats: KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM
par tirgū balstītām elektroenerģijas piegādes cenām, efektīvu
konkurenci mazumtirgū un elastības atlīdzināšanas veicināšanu
mazumtirdzniecības līgumos

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2026) 850 final.

Pielikumā: COM(2026) 850 final

Briselē, 30.4.2026.
COM(2026) 850 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

**par tirgū balstītām elektroenerģijas piegādes cenām, efektīvu konkurenci mazumtirgū
un elastības atlīdzināšanas veicināšanu mazumtirdzniecības līgumos**

IEVADS

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2019/944 (2019. gada 5. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu¹ (turpmāk “Direktīva (ES) 2019/944” vai “Elektroenerģijas direktīva”) 5. panta 10. punktā ir noteikts, ka Komisijai ir jāsigatavo ziņojums par to, kā tiek īstenoti 5. panta noteikumi par tirgū balstītām piegādes cenām un publisko intervenci elektroenerģijas piegādes cenu noteikšanā.

Saskaņā ar apņemšanos veicināt enerģijas pieejamību cenas ziņā un nodrošināt elastīgu dalību elektroenerģijas tirgos Komisija atbilstoši Lētākas enerģijas rīcības plānā² (LERP) paustajam cenšas panākt, lai atlīdzība³ tiktu izmantota kā līdzeklis cenas ziņā pieejamākas enerģijas nodrošināšanai, cita starpā ar mazākām elektroapgādes izmaksām.

Konkurētspējīgi mazumtirgi un pieprasījuma puses elastība ir cieši saistīta ar citiem LERP aspektiem, īpaši ar Komisijas elektrifikācijas un digitalizācijas stratēģijām, kurās arī liela uzmanība ir pievērsta tam, lai tās tiktu īstenotas patērētājiem draudzīgā veidā⁴.

kā noteikts Direktīvas (ES) 2019/944 5. pantā, šā ziņojuma pirmajā nodaļā galvenā uzmanība ir pievērsta tirgū balstītām mazumcenām, kas ir būtiskas, lai radītu patiesu konkurenci starp piegādātājiem un uzlabotu tirgus piedāvājumu patērētājiem. Tāpat nodaļā ir aprakstīti piemēri un prakse, kas palīdz dalībvalstīm īstenot 5. panta prasības. Tirgū balstītas cenas ir būtiskas, lai varētu piedāvāt elastīgus līgumus. Dalībvalstīs, kurās cenu intervences joprojām tiek piemērotas, to pakāpeniska atcelšana jāveic ļoti uzmanīgi, lai saglabātu pieejamību cenas ziņā, vienlaikus dodot skaidrus cenu signālus, kas ir elastīgu mazumtirdzniecības līgumu pamatā.

Pieprasījuma puses elastībai⁵, ko var panākt ar dažādiem līdzekļiem, ir būtiska nozīme tirgu saskaņošanā ar patērētāju vajadzībām, nodrošinot cenas ziņā pieejamāku enerģiju, ietaupījumus un sistēmas efektivitāti. No elastības labumu gūst gan tieši iesaistītie patērētāji — samazinās cenas un ir iespējams efektīvāk izmantot enerģiju —, gan sistēma kopumā — samazinās izmaksas un uzlabojas efektivitāte. Tomēr pamatprincipam ir jābūt tādam, ka elastība kalpo patērētājiem, nevis rada tiem papildu slogu, un ka mazumtirdzniecības piedāvājumi un sistēmas stimuli ir izstrādāti tā, lai nodrošinātu skaidrību, taisnīgumu un iekļautību. Lai šos ieguvumus īstenotu praksē, būtu aktīvi jāveicina pieprasījuma puses elastība, ja tā rada nepārprotamus ieguvumus. Tas īpaši attiecas uz galalietotājiem, kuriem ir iekārtas un kuri ir motivēti piedalīties mazumtirgū, kā arī uz energosistēmu kopumā.

Šā ziņojuma otrajā nodaļā ir aplūkota elastības nodrošināšana, izmantojot mazumtirdzniecības līgumus⁶, saskaņā ar kuriem patērētāji var reaģēt uz cenu signāliem, mainot savu elektroenerģijas patēriņu. Šādas elastības nodrošināšanas mērķis ir palielināt patērētāju iesaisti,

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/944 (2019. gada 5. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES (pārstrādāta redakcija) (Dokuments attiecas uz EEZ.), (OV L 158, 14.6.2019., 125. lpp.), dalībvalstīm transponēšana bija jāpabeidz līdz 2020. gada 31. decembrim, *ELL*: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj>.

² COM(2025) 79 final, “Lētākas enerģijas rīcības plāns. Enerģētikas savienības patiesās vērtības atraisīšana: lētas, efektīvas un tīras enerģijas nodrošināšana ikvienam Eiropas iedzīvotājam”.

³ Šajā dokumentā jēdziens “elektroenerģijas mazumtirdzniecības piegādes līgumi” galvenokārt attiecas uz līgumiem, kas noslēgti starp enerģijas piegādātājiem un lietotājiem, kuri nevar tieši piekļūt vairumtirgiem, piemēram, māsaimniecībām un uzņēmumiem (piemēram, maziem un vidējiem uzņēmumiem un mikrouzņēmumiem).

⁴ Kā paziņots Lētākas enerģijas rīcības plānā, Komisija nāks klajā ar elektrifikācijas rīcības plānu un stratēģisku enerģētikas nozares digitalizācijas un MI ceļvedi.

⁵ Saskaņā ar Regulas (ES) 2019/943 2. panta 79. punktu jēdziens “elastība” ir elektroenerģijas sistēmas spēja pielāgoties ražošanas un patēriņa modeļu mainībai un tīkla pieejamībai relevantos tirgus laikposmos.

⁶ Šāda veida pieprasījumu reakciju parasti dēvē par uz cenu balstītu (vai netiešu) pieprasījumu reakciju, jo patērētāji reaģē uz elektroenerģijas mazumcenu izmaiņām un pārceļ savu patēriņu uz laika periodiem, kad elektroenerģija ir lētāka.

stimulējot enerģijas patēriņa pielāgošanu atbilstoši piedāvājuma un pieprasījuma dinamikai, vienlaikus nodrošinot pieejamību cenas ziņā un aizsargājot neaizsargātus patērētājus.

1. TIRGŪ BALSTĪTAS PIEGĀDES CENAS

Direktīvas (ES) 2019/944 5. panta 1. punktā ir noteikts, ka visi piegādātāji var brīvi noteikt cenu, par kādu tie piegādā elektroenerģiju lietotājiem. Kopā ar lietotāju tiesībām izvēlēties savu piegādātāju šis nosacījums ir būtisks Elektroenerģijas direktīvas elements godīgas konkurences un atvērtas piekļuves nodrošināšanai visiem piegādātājiem.

Direktīvas 5. pantam vajadzētu ļaut patērētājiem pilnībā izmantot tāda liberalizēta iekšējā elektroenerģijas tirgus priekšrocības, kurā tiek veicināta gan cenu, gan ārpuscenu konkurence starp elektroenerģijas piegādātājiem, piesaistīti jauni tirgus dalībnieki un galu galā uzlabotas patērētāju izvēles iespējas un apmierinātība. Liberalizēti enerģijas tirgi turklāt palīdz nodrošināt, ka patērētāji var pilnībā izmantot lielāku elastību un lielākas investīcijas atjaunīgajos energoresursos, vienlaikus veicinot tīkla stabilitāti ar pieprasījuma reakcijas palīdzību. Papildus 5. pantam Elektroenerģijas direktīva paredz arī citus pasākumus, kas veicina konkurenci un dod patērētājiem lielākas izvēles iespējas, piemēram, cenu salīdzināšanas instrumentus, precīzus rēķinus, viedos skaitītājus un tiesības izšķirt strīdus ārpustiesas kārtībā.

Direktīvas 5. pants turklāt dalībvalstīm dod iespēju, pārejot uz patiesu konkurenci, saskaņā ar stingriem kritērijiem iekļauties cenu noteikšanā — vai nu lai aizsargātu enerģētiskās nabadzības skartos un neaizsargātos lietotājus, vai arī visas mājsaimniecības un mikrouzņēmumus. Iekļaušanās cenu noteikšanā (ko dēvē arī par “regulētajām cenām”) nozīmē, ka vismaz vienam mazumtirdzniecības piegādātājam ir ierobežotas iespējas brīvi noteikt cenu, par kādu tas pārdod elektroenerģiju, izmantojot vismaz vienu no saviem līgumiem⁷. Regulētas cenas var rezultatīvi stabilizēt enerģijas cenu galapatērētājiem. Tomēr tās var nedot pareizo cenu signālu patērētājiem, samazināt energoefektivitātes stimulus un apdraudēt konkurenci, ilgtermiņā kaitējot patērētājiem.

Šajā ziņojumā ir novērtēti cenu noteikšanas mehānismi mazumtirgos dalībvalstīs kopš Elektroenerģijas direktīvas stāšanās spēkā 2019. gada jūlijā. Tā pamatā ir ziņojumi, ko dalībvalstis iesniegušas saskaņā ar 5. panta 9. punktu⁸, kā arī ACER veiktā analīze un dati, Eurostat dati un dokumentu izpēte.

Neraugoties uz enerģētisko krīzi pēdējos gados (Covid-19 pandēmijas sekas un Krievijas nepamatotais iebrukums Ukrainā 2022. gadā), ir rādītāji, kas liecina, ka konkurences apstākļi Savienībā ir uzlabojušies, īpaši dalībvalstīs, kurās nav cenu regulējuma. Tomēr vēl ir daudz darāmā, lai panāktu uzlabojumus. Dalībvalstīm ir jāizveido ceļvedis, kas iezīmē pāreju uz patiesu konkurenci un veicina lielāku elastību mazumtirgos.

1. izcēlums. Publiskās intervences cenu noteikšanā enerģētiskās krīzes laikā

Enerģētiskā krīze 2022. gadā ievērojami paaugstināja mazumcenas, un cenu līmenis saglabājās augsts lielākajā daļā 2023. un 2024. gada.

⁷ Direktīvas 5. pants neattiecas uz tādām intervencēm, kā, piemēram, vienreizēji maksājumi mājsaimniecībām, vaučeri un PVN un akcīzes nodokļu samazinājumi, kas neierobežo piegādātāju spēju brīvi noteikt cenas. Saskaņā ar Elektroenerģijas direktīvu vairumtirgus intervences nav atļautas.

⁸ Par 5. panta īstenošanu saskaņā ar 5. panta 9. punktu.

Komisija paziņojumā “REPowerEU” (COM(2022) 108 final) sniedza norādījumus par Elektroenerģijas direktīvas 5. panta piemērošanu krīzes laikā⁹. Tam sekoja Padomes Regula (ES) 2022/1854 par ārkārtas intervenci augsto enerģijas cenu problēmas risināšanai, ar kuru uz laiku tika paplašinātas dalībvalstu iespējas iejaukties elektroenerģijas cenu noteikšanā¹⁰.

Krīzes laikā dalībvalstis izmantoja dažādus intervences instrumentus, piemēram, mazumcenu regulēšanu, PVN samazinājumus un elektroenerģijas atbalsta maksājumus mājāsaimniecībām un vaučerus. Kopumā krīzes laikā daudzās dalībvalstīs lietotāji pārgāja uz regulētiem, ierobežotiem vai citādi aizsargātiem piedāvājumiem. Lai gan lielākā daļa pasākumu tika atcelta, daži palika spēkā līdz 2025. gadam.

Pārskatot Elektroenerģijas direktīvu, tika pievienots 66.a pants, kas Padomei dod tiesības izsludināt Savienības mēroga vai reģionālu cenu krīzi, dodot dalībvalstīm iespēju īslaicīgi noteikt cenas, kas ir zemākas par pašizmaksu, un paplašināt atbalstu MVU, ievērojot stingrus nosacījumus, lai saglabātu konkurenci, energoefektivitāti un pieprasījuma samazināšanas stimulus.

1.1. Pašreizējais stāvoklis saistībā ar dalībvalstu ziņojumiem par 5. panta noteikumiem

Dalībvalstis¹¹ par 5. panta īstenošanu ir ziņojušas šādi: lielākā daļa ziņojumu tika nosūtīti līdz 2025. gada 31. martam, tādējādi tie atspoguļo situāciju līdz šim datumam:

- 14 dalībvalstis ziņoja, ka tās nav veikušas cenu intervenci: Austrija, Čehija, Vācija, Dānija, Igaunija, Grieķija, Somija, Horvātija, Īrija, Luksemburga, Latvija, Nīderlande, Zviedrija un Slovēnija;
- trīs dalībvalstis ziņoja, ka intervence veikta tikai attiecībā uz enerģētiskās nabadzības skartām un neaizsargātām mājāsaimniecībām: Beļģija, Itālija un Portugāle;
- sešas dalībvalstis ziņoja par cenu intervenci attiecībā uz visām mājāsaimniecībām un/vai mikrouzņēmumiem, pārejot uz pilnībā konkurētspējīgiem tirgiem: Bulgārija, Spānija, Francija, Ungārija, Lietuva un Slovākija;
- trīs dalībvalstis ziņoja par intervencēm cenu noteikšanā, kuras beidzās 2025. gadā: Polija (2025. gada septembris), Portugāle (2025. gada decembris) un Rumānija (2025. gada jūlijs);
- divas dalībvalstis norādīja uz atkāpēm no 5. panta piemērošanas un to, ka līdz ar to nebija vajadzīgs ziņot¹²: Kipra un Malta.

Saskaņā ar 5. panta 8. punktu dalībvalstīm ir pienākums paziņot Komisijai par saviem lēmumiem regulēt mazumcenas viena mēneša laikā pēc to pieņemšanas. Šis pienākums attiecas arī uz visām būtiskām izmaiņām esošajās shēmās (piemēram, atbalsta saņēmēju loka paplašināšanu). Šie pienākumi tiek sistemātiski izpildīti.

⁹ [“REPowerEU: vienota Eiropas rīcība cenas zinā pieejamākai, drošākai un ilgtspējīgākai enerģijai” \(COM\(2022\) 108 final\)](#).

¹⁰ Pārskats par šīs regulas īstenošanu ir sniegts [Komisijas ziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei par tādu ārkārtas intervencu pārskatīšanu, kuru mērķis ir risināt augsto enerģijas cenu problēmu saskaņā ar Padomes Regulu \(ES\) 2022/1854 \(ES Publikāciju birojs\)](#).

¹¹ Lai atvieglotu šīs prasības izpildi, Komisija 2024. gadā nodrošināja veidni.

¹² Direktīvas 66. panta 4. punkts (Kipra, tiek strādāts pie atkāpes atjaunošanas) un 66. panta 5. punkts (Malta).

1.2. Cenu intervence neaizsargāto un enerģētiskās nabadzības skarto patērētāju aizsardzībai

Direktīvas 5. panta 2. punktā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir vispārīga jāizmanto sociālā politika vai uz cenu nebalstīti intervences pasākumi, lai aizsargātu enerģētiskās nabadzības skartos un neaizsargātos lietotājus. Šādi pasākumi varētu ietvert tos, kas izklāstīti Komisijas Ieteikumā (2023/2407) par enerģētisko nabadzību¹³, kurā galvenā uzmanība pievērsta strukturāliem risinājumiem tās novēršanai.

Neraugoties uz to, 5. panta 3. punkts dalībvalstīm dod iespēju īstenot publisko intervenci cenu noteikšanā. Šādām intervencēm ir jānotiek plašākā tādu intervencu satvarā, kuru mērķis ir atbalstīt neaizsargātas un enerģētiskās nabadzības skartas personas nacionālo enerģētikas un klimata plānu (NEKP) kontekstā¹⁴.

Direktīvas 5. panta 4. punktā ir noteikts, ka publiskā intervence elektroenerģijas piegādes cenu noteikšanā neaizsargātām mājāsaimniecībām kalpo vispārējām ekonomiskām interesēm, ir pārskatāma un nediskriminējoša, nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi pakalpojumu sniedzējiem, ir ierobežota laikā un samērīga, kā arī nerada diskriminējošas papildu izmaksas tirgus dalībniekiem.

Beļģija, Itālija un Portugāle ziņoja par intervencēm cenu noteikšanā (izmantojot sociālos tarifus), kas attiecas tikai uz neaizsargātām un enerģētiskās nabadzības skartām mājāsaimniecībām. Šie intervences pasākumi šajās valstīs tiek īstenoti tādu plašāku stratēģiju ietvaros, kuru mērķis ir apkarot enerģētisko nabadzību. Spānija ir arī ieviesusi *bono social* mehānismu, ko arī var uzskatīt par intervenci saskaņā ar 5. panta 3. punktu.

Lai gan Beļģijā šīs intervences tirgus daļa ir tikai 9,9 % mājāsaimniecību¹⁵, Itālijā cenu intervence neaizsargātu lietotāju aizsardzībai (*Esercenti maggior tutela per clienti vulnerabili*) aptver 35 % mājāsaimniecību, jo atbilstības nosacījumi ir plašāki¹⁶. Portugālē sociālo tarifu¹⁷ piemēro kā sociālās politikas pasākumu (*Estratégia Nacional de Longo Prazo para o Combate à Pobreza Energética* (Ilgtērmiņa stratēģija enerģētiskās nabadzības apkarošanai)) 2023.–2050. gadam, un 2022. gadā tas aptvēra 13 % elektroenerģijas patērētāju¹⁸.

Dalībvalstis tiek mudinātas par prioritāti noteikt strukturālus pasākumus, piemēram, energorenovāciju, nevis cenas ziņā pieejamas enerģijas nodrošināšanas pasākumus, piemēram, ienākumu atbalsta un sociālās labklājības programmas vai pagaidu finansiālo palīdzību enerģētiskās nabadzības skartajām mājāsaimniecībām. Sociālos tarifus var izmantot plašākas, mērķorientētas pieejas ietvaros, lai sniegtu tūlītēju palīdzību grūtībās.

¹³ Komisijas Ieteikums (ES) 2023/2407 (2023. gada 20. oktobris) par enerģētisko nabadzību, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=OJ:L_202302407.

¹⁴ Direktīvas 5. panta 5. punktā ir atsauce uz Pārvaldības regulas (ES) 2018/1999 3. panta 3. punkta d) apakšpunktu un 24. pantu, kur noteikts, ka dalībvalstīm savos integrētajos nacionālajos enerģētikas un klimata plānos ir jāizklāsta rīcībpolitikas un pasākumi enerģētiskās nabadzības samazināšanai, tai skaitā jāiekļauj sociālās politikas pasākumi un citas attiecīgas nacionālās programmas.

¹⁵ Eiropas energoregulatoru padome (CEER)/ACER, 2023. gads. Salīdzinājumam: 2023. gadā Beļģijā enerģētiskā nabadzība skāra aptuveni 6 % patērētāju.

¹⁶ Atbalstītie patērētāji ir tie, kuri sasnieguši 75 gadu vecumu, patērētāji, kuri atbilst sociālā pabalsta saņemšanas kritērijiem, pamatojoties uz ekonomisko situāciju vai veselības stāvokli (nepieciešams ar elektroenerģiju darbināms medicīniskais aprīkojums), personas ar invaliditāti, personas, kuras izmitinātas pagaidu mitekļos pēc katastrofas, vai personas, kas dzīvo uz nelielas, ar cietzemi nesavienotas salas).

¹⁷ Uz sociālo tarifu neattiecas 5. panta 3. punkts, jo “neaizsargātie patērētāji var izvēlēties piegādātāju, un atlaide tiek piemērota tīkla tarifam”, tāpēc piegādātāji joprojām var brīvi noteikt cenas.

¹⁸ *Direção-Geral de Energia e Geologia. Estratégia Nacional de Longo Prazo para o Combate à Pobreza Energética (RCM 11/2024, 8.1.2024)*. 2024. gads, <https://www.dgeg.gov.pt/media/rgicnggr/rcm-11-2024-08-01-2024-estrat%C3%A9gia-nacional-de-longo-prazo-para-o-combate-%C3%A0-pobreza-energ%C3%A9tica.pdf>.

1.3. Cenu intervence visu mājāsaimniecību un mikrouzņēmumu aizsardzībai laikā, kad notiek pāreja uz patiesu konkurenci

Elektroenerģijas direktīvas 5. panta 6. punkts dalībvalstīm dod iespēju, pārejot uz pilnībā efektīvu konkurenci, īslaicīgi regulēt elektroenerģijas cenas. Tas dod iespēju ierobežotu laiku veikt intervences, ja konkurences priekšrocības pilnībā nerealizētos.

Runājot par pāreju uz efektīvu konkurenci, cenas intervenču kritēriji, kas noteikti 5. panta 7. punktā, ir kumulatīvi ar 5. panta 4. punktā noteiktajiem kritērijiem, un to kopējais mērķis ir izveidot stabilu juridisko un ekonomisko struktūru, lai novērstu tirgus izkropļojumus. Tie cita starpā ietver progresa novērtējumu, nediskriminējošu attieksmi pret piegādātājiem, izmaksu pārsnieguma noteikšanu, saņēmēju informēšanu par citiem konkurētspējīgiem piedāvājumiem un šķērssubsidēšanas novēršanu starp tirgu un regulēto cenu lietotājiem. Lai gan dažas valstis ir sekmīgi apvienojušas cenu regulēšanu ar pakāpenisku tirgus liberalizāciju, citas atrodas tikai pašā pārejas posmā. Tirgus dinamika atklāj būtiskas atšķirības: piemēram, 18 % mājāsaimniecību Portugālē, 27,3 % – Lietuvā, 29 % – Spānijā, 57 % – Francijā un 63 % – Polijā joprojām izmanto regulētus tarifus¹⁹. Šīs valstis ziņo, ka tās piemēro 5. panta 7. punkta a) apakšpunktā izklāstītās prasības, veicot pasākumus konkurences veicināšanai, kā arī uzrauga progresu. Tomēr ne visas dalībvalstis ir noteikušas skaidrus datumus savu shēmu pārskatīšanai.

Turpretī vairākās citās dalībvalstīs, piemēram, Ungārijā, Slovākijā un Bulgārijā²⁰, gandrīz 100 % mājāsaimniecību lietotāju izmanto regulētus tarifus. Dažās dalībvalstīs pasākumi joprojām attiecas uz maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU). Šādi pasākumi, lai gan tie krīzes laikā ir atļauti saskaņā ar Regulu (ES) 2022/1854, ir pretrunā Elektroenerģijas direktīvai.

Direktīvas 5. panta 7. punkta a) apakšpunkts nosaka, ka publiskās intervences cenu noteikšanā *“papildina ar pasākumu kopumu konkurences panākšanai un metodiku ar minētajiem pasākumiem panāktā progresa novērtēšanai”*. Lai izpildītu šo pienākumu, dalībvalstis var izstrādāt ceļvedi, izklāstot tajā pasākumus, kuros būtu jāiekļauj noteikti atskaites punkti un novērtēšanas metodika ar rādītājiem. Šādā ceļvedī būtu jāizklāsta pasākumi, kuru mērķis ir samazināt cenu noteikšanas mehānismu izkropļojumus, uzlabot tirgus signālu pārredzamību un nodrošināt godīgu konkurenci starp piegādātājiem saskaņā ar plašākiem kritērijiem, kas izklāstīti 5. panta 7. punktā.

Saskaņojot piegādes cenas ar tirgus dinamiku, dalībvalstis var veicināt investīcijas atjaunīgajā enerģijā, uzlabot tīkla stabilitāti un nodrošināt izmaksu paredzamību patērētājiem ilgtermiņā. Ceļvedī būtu jāiekļauj arī **apspriešanās ar ieinteresētajām personām**, tai skaitā ar enerģijas ražotājiem, patērētājiem un regulatoriem, lai kļiedētu bažas par pieejamību cenas ziņā un tirgus svārstīgumu. Strukturēta pieeja ne tikai paātrinās atjaunīgo energoresursu integrāciju, bet arī nodrošinās dalībvalstu turpmāku noturību pret ārējiem satricinājumiem, piemēram, ģeopolitiskiem traucējumiem vai pēkšņām enerģijas pieprasījuma izmaiņām.

Vairākas dalībvalstis ir sekmīgi īstenojušas pāreju uz efektīvas konkurences veicināšanu enerģijas mazumtirgū, vienlaikus aizsargājot patērētāju intereses. Piemēram, Īrija laikposmā no 2000. līdz 2011. gadam īstenoja pakāpenisku pieeju tirgus atvēršanai, vienlaikus liberalizējot vairumtirgu. Lietuva pašlaik ir panākusi krietnu progresu konkurences ieviešanā mazumtirgū, demonstrējot noturību, neraugoties uz enerģētisko krīzi. Balstoties uz iesniegtajiem dokumentiem, trīs citas dalībvalstis ir paziņojušas par cenu intervenču pakāpenisku izbeigšanu mazumcenu noteikšanā: Rumānija (situācija 2025. gada jūlijā), Polija (situācija 2025. gada septembrī) un Portugāle (situācija 2025. gada decembrī). Šie piemēri

¹⁹ ACER, 2025. gada tirgus uzraudzības ziņojums.

²⁰ ACER, 2024. gada tirgus uzraudzības ziņojums, 23. lpp.

rāda, kā pakāpeniskas, mērķorientētas stratēģijas var līdzsvarot tirgus dinamiku un patērētāju aizsardzību.

Direktīvas 5. panta 4. punkta c) un d) apakšpunkta un 5. panta 7. punkta b) apakšpunkta noteikumi paredz, ka intervences nedrīkst nepamatoti dot priekšroku vai radīt neizdevīgus apstākļus konkrētiem labumguvējiem vai piegādātājiem. Visiem elektroenerģijas uzņēmumiem ir jābūt vienlīdzīgai piekļuvei lietotājiem, un intervences pasākumu finansiālais slogs ir jāsadala taisnīgi²¹. Šie noteikumi nodrošina vienlīdzīgus konkurences apstākļus un novērš tirgus sadrumstalotību, kas ir būtiska tirgos, kuros ir dominējošs (vēsturisks) piegādātājs. Regulētām cenām nevajadzētu sniegt nepamotas priekšrocības konkrētiem piegādātājiem, ne izmantojot regulēto cenu zīmolu, ne izmantojot regulēto cenu sistēmu, lai popularizētu citus uz tirgus nosacījumiem balstītus līgumus no attiecīgā piegādātāja.

Saskaņojot piegādes cenas ar tirgus apstākļiem, dalībvalstis var sniegt patērētājiem skaidrākus cenu signālus, vienlaikus atbalstot investīcijas atjaunīgos energoresursos, stiprinot tīklu un uzlabojot ilgtermiņa izmaksu paredzamību mājāsaimniecībām. Ņemot vērā šos apsvērumus, dalībvalstīm, kas īsteno cenu intervences, kā vispārējs mērķis būtu jāizstrādā skaidrs ceļvedis ar konkrētiem termiņiem pārejai uz tirgū balstītām piegādes cenām, saskaņojot to ar reformētā ES tirgus modeļa principiem un pārejas uz tīru enerģiju mērķiem.

Komisija turpinās interesēties par katras dalībvalsts nodomu izstrādāt un īstenot minēto ceļvedi. Komisija arī izvērtē ES noteikumu un principu ievērošanu un pastiprinās sadarbību ar dalībvalstīm, lai risinātu visus neatrisinātos jautājumus.

Lai gan Direktīvā (ES) 2019/944 nav paredzēts jauns ziņošanas datums pēc 2025. gada 1. janvāra, dalībvalstis tiks aicinātas regulāri ziņot par konkurences līmeni elektroenerģijas mazumtirgū, izmantojot nacionālo enerģētikas un klimata progresa ziņojumu (NEKPZ). Šī ziņošanas prasība var sasaukties ar esošo ziņošanas pienākumu atbilstoši Gāzes direktīvas (2024/1788) 4. panta 9. punktam, kas jāveic reizi divos gados.

Direktīvas 5. panta 4. punkta principu piemērošana

Dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība noteikt, kas ir pakalpojums ar vispārēju tautsaimniecisku nozīmi un ar to saistītās sabiedrisko pakalpojumu saistības. Dalībvalstis ir dažādi interpretējušas 5. panta 4. punkta a) apakšpunktā noteiktos kritērijus “vispārējas intereses”, “nepieciešamība” un “samērīgums”²². *Federutility* spriedumā Tiesa izklāstīja proporcionalitātes principu saistībā ar publisko intervenci dabasgāzes cenu noteikšanā, lai nodrošinātu, ka publiskās intervences joprojām ir mērķorientētas, iedarbīgas un pienācīgi līdzsvarotas to izstrādē un piemērošanā, proti, intervencei jābūt ierobežotai līdz laikposmam, kas ir absolūti nepieciešams, lai sasniegtu tās paredzēto mērķi.

Direktīvas 5. panta 4. punkta d) apakšpunktā ir noteikts, ka visām publiskajām intervencēm cenu noteikšanā jābūt ierobežotām laikā un samērīgām attiecībā uz to labuma guvējiem. Šī prasība ir jāinterpretē, ņemot vērā plašākus samērīguma un vispārējo interešu ievērošanas principus. Konkrētāk, intervencei jābūt saskaņotai ar valsts noteiktajiem mērķiem, piemēram, apkarot enerģētisko nabadzību vai atvieglot pāreju uz efektīvu konkurenci. Laika ierobežojums dod iespēju veikt regulāru izskatīšanu, lai pārbaudītu, vai visi 5. pantā noteiktie intervences

²¹ Sk. arī Tiesas 2010. gada 20. aprīļa spriedumu, *Federutility*, lieta C-265/08, ECLI:EU:C:2010:205, 45.–46. punkts.

²² Šī autonomija ir skaidri garantēta dažādos ES juridiskajos instrumentos un apstiprināta Savienības tiesu un tribunālu judikatūrā. Patiesībā Eiropas Savienības Tiesa ir konsekventi atzinusi, ka ES tiesību akti neliedz dalībvalstīm, definējot vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumus, ņemt vērā savas valsts rīcībpolitisko mērķu specifiku.

kritēriji joprojām tiek izpildīti. Ja pasākumi turpinās vai tiek pagarināti, par tiem atkal jāpaziņo Komisijai, pamatojoties uz jaunu nepieciešamības novērtējumu.

1.4. Konkurences apjoms dalībvalstīs

Viens no Elektroenerģijas direktīvas un jo īpaši tās 5. panta galvenajiem mērķiem ir nodrošināt efektīvu konkurenci elektroenerģijas mazumtirgos. Savos ziņojumos 18 dalībvalstis ziņoja, ka tās uzskata, ka mazumtirdzniecības līmenī pastāv efektīva konkurence, savukārt piecas dalībvalstis²³ atbildēja, ka tādas nav.

Divi plaši izmantoti konkurences rādītāji ir Herfindāla–Hiršmana indekss (HHI) un piegādātāja maiņas rādītājs²⁴. HHI izmanto piegādātāju tirgus daļas, lai noteiktu, cik koncentrēts ir tirgus: zema koncentrācija ir saistīta ar lielu piegādātāju skaitu un līdz ar to lielāku konkurenci, savukārt augsta koncentrācija norāda uz apstākļiem, kuros valda mazāka konkurence. Kopš 2019. gada vidējais HHI ES ir nedaudz samazinājies, liecinot par zināmu konkurences apstākļu uzlabošanos. Savienībā ir vērojamas atšķirības: dažās dalībvalstīs²⁵ konkurence ir palielinājusies, bet citās²⁶ — samazinājusies. Kopumā dalībvalstīs, kurās cenas netiek regulētas, konkurence uzlabojās, savukārt dalībvalstīs, kurās gandrīz visām mājsaimniecībām tika piemērotas regulētas cenas, konkurence nedaudz pasliktinājās (HHI pieaugums par 1,7 %). Krīze negatīvi ietekmēja konkurenci; 12 dalībvalstīs, kurās ir pieejami konsekventi gada griezuma dati par tirgus koncentrāciju, vienkāršais (nesvērtais) vidējais HHI indekss palielinājās par 4,7 %²⁷. Tas daļēji skaidrojams ar konsolidāciju un piegādātāju aiziešanu no tirgus²⁸ (krīzes rezultātā) dažās dalībvalstīs.

HHI nemājsaimniecību sektorā parasti ir zemāks nekā mājsaimniecību sektorā visās dalībvalstīs. Lai gan konkurences apstākļi nemājsaimniecību sektorā kopš 2019. gada ir nedaudz uzlabojušies, dažās dalībvalstīs 2022. un 2023. gadā tie pasliktinājās.

Piegādātāja maiņas rādītāji ES ievērojami atšķiras. Augstāki rādītāji liecina par veselīgu tirgu, kurā valda konkurence, savukārt zemāki rādītāji nozīmē ierobežotu izvēli lietotājiem vai mazu patērētāju iesaisti. Dažās dalībvalstīs šis rādītājs dažkārt pārsniedz 20 %²⁹, bet citās tas pastāvīgi ir mazāks par 5 %³⁰. Kopš Elektroenerģijas direktīvas ieviešanas piegādātāja maiņas rādītājs lielākajā daļā dalībvalstu ir palielinājies gan mājsaimniecību sektorā³¹, gan nemājsaimniecību sektorā³². Lai gan vidējais ES rādītājs mājsaimniecību sektorā krīzes sākumā 2022. gadā palielinājās (no 8,7 % līdz 9 %), 2023. gadā tas samazinājās (līdz 7,15 %). To, visticamāk, ietekmēja krīzes sekas uz piegādātājiem, kā arī publiskās intervences radītās izmaiņas tirgus dinamikā. Līdzīga tendence tika reģistrēta nemājsaimniecību sektorā.

ACER³³ ir norādījusi, ka gandrīz trīs ceturtdaļās (73 %) to dalībvalstu, kurās piegādātāju maiņas rādītājs ir mazāks par 10 %, ir dominējošie piegādātāji. Tāpat tiek atzīmēts, ka cenu intervences var atturēt no piegādātāja maiņas, jo to mājsaimniecību lietotāju procentuālā daļa, uz kuriem attiecas cenu intervences, ir salīdzinoši mazāka dalībvalstīs, kurās piegādātāja maiņas rādītāji

²³ Austrija, Grieķija, Spānija, Itālija un Polija.

²⁴ Datus par abiem šiem rādītājiem ir sniegusi ACER.

²⁵ Piemēram, Dānijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Latvijā un Portugālē.

²⁶ Piemēram, Igaunijā, Somijā un Slovēnijā.

²⁷ Procentuālais pieaugums attiecas uz HHI vidējām izmaiņām laikposmā no 2022. līdz 2021. gadam šādās 12 dalībvalstīs: Dānija, Igaunija, Spānija, Somija, Francija, Horvātija, Īrija, Itālija, Lietuva, Latvija, Portugāle un Slovēnija.

²⁸ Sk. ACER [2023. gada enerģijas mazumtirdzniecības un patērētāju aizsardzības tirgus uzraudzības ziņojuma](#) 10. tabulu. Šajā periodā to piegādātāju skaits, kuri pameta tirgu, bija ievērojami lielāks nekā jaunpienācēju skaits.

²⁹ Piemēram, Spānijā, Itālijā un Polijā.

³⁰ Austrijā, Bulgārijā, Horvātijā, Lietuvā, Polijā un Slovākijā.

³¹ Palielinājās 17 no 23 dalībvalstīm, par kurām ir pieejami dati.

³² Palielinājās 15 no 22 dalībvalstīm, par kurām ir pieejami dati.

³³ ACER 2024. gada tirgus uzraudzības ziņojums [ACER-CEER 2024 MMR Retail-1.pdf](#).

pārsniedz 10 %. Tāpat arī dalībvalstīs atšķiras piegādātāja maiņas rādītājs to lietotāju vidū, kas nav mājsaimniecības. Parasti lietotāji, kas nav mājsaimniecības, pāriet uz augstāku cenu nekā mājsaimniecības, un vidējais rādītājs attiecībā uz šādiem lietotājiem 2023. gadā bija divreiz lielāks nekā mājsaimniecībām.

Kopumā, šķiet, ka kopš Elektroenerģijas direktīvas ieviešanas konkurences apstākļi ir nedaudz uzlabojušies, neraugoties uz enerģijas cenu krīzes ietekmi. Tomēr dažādās dalībvalstīs konkurences apstākļi ir atšķirīgi. Daudzi tirgi joprojām ir salīdzinoši koncentrēti, un liels skaits respondentu (21,7 %) uzskata, ka viņu dalībvalsts elektroenerģijas mazumtirgū nav efektīvas konkurences.

Savos ziņojumos dalībvalstis sniedza jaunāko informāciju par grūtībām, ar kurām tās saskārušās³⁴, uzlabojot konkurences apstākļus, un četri visbiežāk minētie šķēršļi bija šādi:

- 1) zemi piegādātāja maiņas rādītāji un/vai ziņots par zemu patērētāju iesaisti (11 dalībvalstis);
- 2) dominējoša tirgus dalībnieka ietekme (10 dalībvalstis);
- 3) mazs tirgus (deviņas dalībvalstis);
- 4) neliela piekļuve vairumtirgum un citas pret konkurenci vērstas darbības tirgū (piecas dalībvalstis).

Dalībvalstīm ir pieejami pasākumi, ko nenāksies nožēlot, kuri var ievērojami uzlabot konkurenci, tirgus ilgtermiņa noturību un patērētāju izvēles iespējas. Šie pasākumi uzlabo pārredzamību, nodrošina piegādātājiem taisnīgu piekļuvi vairumtirgum un palielina elastību mazumtirdzniecības līgumos. Tie ir aprakstīti nākamajā iedaļā.

Dalībvalstīm par prioritāti būtu jānosaka spēkā esošo tiesību aktu piemērošana, lai nodrošinātu saskanību visā iekšējā enerģijas tirgū, taču tās var brīvi izvēlēties, kādā veidā un ar kādām metodēm direktīvām raksturīgo kopīgo mērķi sasniegt. Ir ļoti svarīgi, lai dalībvalstis pilnībā īstenotu Elektroenerģijas direktīvu, kas grozīta ar Elektroenerģijas tirgus modeļa direktīvu (ES) 2024/1711 (turpmāk "ETMD"). Novēlota vai nepilnīga šo noteikumu transponēšana var mazināt to lietderību un paildzināt enerģētisko nedrošību. Komisija apstiprina savu gatavību atbalstīt un paātrināt pareizu attiecīgo ES tiesību aktu īstenošanu.

1.4.1. Valstu pasākumi konkurences uzlabošanai tirgū

Dalībvalstu ziņojumos ir norādīti konkrēti pasākumi, kas kopš Elektroenerģijas direktīvas ieviešanas īstenoti, lai uzlabotu konkurenci. Tikuši īstenoti šādi pasākumi:

1. pasākumi ar mērķi nodrošināt taisnīgu un pārredzamu piekļuvi vairumtirgum (16 dalībvalstis);
2. ieviesti salīdzināšanas rīki³⁵ (14 dalībvalstis);
3. vienkāršotas procedūras, lai atvieglotu jaunu piegādātāju ienākšanu tirgū (12 dalībvalstis);
4. organizētas reklāmas un informācijas kampaņas patērētājiem (deviņas dalībvalstis);
5. ieviesti īpaši pienākumi dominējošiem piegādātājiem (astoņas dalībvalstis);
6. ieviesti uzlabojumi tiesību aktos un regulējumā (astoņas dalībvalstis).

Dažu tirgus dalībnieku dominējošais stāvoklis gan ražošanas, gan piegādes jomā joprojām kavē efektīvu konkurenci elektroenerģijas mazumtirgos. Lai tirgus darbotos, ir svarīgi piegādātājiem nodrošināt taisnīgu un vienlīdzīgu piekļuvi vairumtirgum, cita starpā izmantojot

³⁴ Tikai trīs dalībvalstis (Zviedrija, Slovēnija un Latvija) ziņoja, ka nav konstatēti šķēršļi konkurencei.

³⁵ Šis pasākums ir obligāts saskaņā ar Elektroenerģijas direktīvas 14. pantu.

elektroenerģijas pirkuma līgumus un cenu starpības līgumus, kas ieviesti ar elektroenerģijas tirgus reformu³⁶, it īpaši dalībvalstīs ar ievērojamu tirgus koncentrāciju.

Lai sekmētu 5. panta īstenošanu, dalībvalstīm būtu jāveic pasākumi tirgus līdzsvarošanai, garantējot vienlīdzīgu un taisnīgu piekļuvi vairumtirgum visiem piegādātājiem un saglabājot pilnīgu pārredzamību.

Lai veidotos konkurence, ir jāveicina arī nefosilā elastība visos mazumtirgus līgumos, arī regulētos tirgos. Ņemot vērā tīkla ierobežojumus un vajadzību pēc cenas ziņā pieejamākas enerģijas, elastīgi piegādes līgumi ir kļuvuši par galveno risinājumu.

Lai darītu iespējamus elastīgākus piegādes līgumus, ir plaši jāievieš viēdie skaitītāji. Elastība tagad ir iestrādāta daudzos mazumtirdzniecības piedāvājumos — no dinamiskām un laikatkarīgām cenām līdz hibrīdmodeļiem, kas apvieno stabilitāti un reaģētspēju, piedāvājot patērētājiem jaunus veidus, kā samazināt rēķinus un veicināt tīkla stabilitāti.

Francijas un Spānijas pieredze rāda, ka elastība var darboties arī ar regulētiem tarifiem, izmantojot tādas mehānismus kā dienas/nakts tarifi un ar vairumcenām saistītas struktūras.

Dalībvalstīm būtu jāpaātrina viedo skaitītāju ieviešana, ko atbalsta skaidras patērētāju iesaistes stratēģijas, lai maksimāli palielinātu dalību elastīgos piedāvājumos. Tām būtu jāmudina visi piegādātāji (arī regulētie) iekļaut savos piedāvājumos elastības elementus, ja tas ir iespējams, piemēram, laikatkarīgas vai hibrīdcenas, vienlaikus nodrošinot patērētāju aizsardzību.

Attiecībā uz elastības apvienojumu ar cenu regulēšanu ETMD 66.a pantā noteiktais regulējums nodrošina, ka mājsaimniecībām un MVU joprojām ir stimuls samazināt patēriņu pat regulētu cenu apstākļos. Vairākas dalībvalstis sekmīgi piemēroja šo principu enerģētiskās krīzes laikā, taču 66.a pantā noteiktos kritērijus dalībvalstis varētu īstenot arī ar krīzi nesaistītos periodos, aizsargājot patērētājus un saglabājot cenu signālus.

³⁶ Regula (ES) 2024/1747, ar ko groza Regulas (ES) 2019/942 un (ES) 2019/943 attiecībā uz Savienības elektroenerģijas tirgus modeļa uzlabošanu.

2. PIEPRASĪJUMA PUSES ELASTĪGUMA NOZĪME ENERĢĒTIKAS PĀRKĀRTOŠANĀ

2.1. Elastīgums kā galvenais faktors uz patērētāju orientētas, dekarbonizētas elektroenerģijas sistēmas veidošanā

Pieprasījuma puses elastība var veicināt efektīva, konkurenciāla elektroenerģijas mazumtirgus izveidošanu un dot labumu gan tieši patērētājiem, gan sistēmai kopumā. Elastīguma iekļaušana mazumtirdzniecības līgumos palīdzēs integrēt variablu atjaunīgo energoresursu ražošanu un ļaus patērētājiem labāk pārvaldīt savu enerģijas patēriņu. Lai šo elastīgumu panāktu, ir vajadzīgs rezultatīvs tiesiskais regulējums, kas aizsargā patērētājus, veicina vienlīdzīgu piekļuvi un saglabā pieejamību cenas ziņā. Galvenā nozīme šo pārmaiņu īstenošanā būs viedās uzskaites infrastruktūrai.

Kopumā patērētājiem, kuri vēlas būt aktīvi un piedāvāt savu elastību tirgum, vajadzētu būt iespējai to darīt. Šajā nolūkā tiem ir vajadzīgs skaidrs tiesiskais regulējums, inovatīvi risinājumi un produkti, kas patērētājiem dotu iespēju izmantot izvēles iespējas, kā arī nodrošinātu taisnīgas cenas un atlīdzību. Turklāt patērētājiem vajadzētu būt piekļuvei informācijai un rīkiem, kuru izmantošanu dara iespējamās viedās uzskaites sistēmas³⁷, un funkcionāliem datu piekļuves mehānismiem, kuri dod iespēju izdarīt informētu izvēli.

Tikpat svarīgi ir nodrošināt, ka galalietotāji, kas izmanto elastības piedāvājumu, tiek aizsargāti ar stingriem drošības pasākumiem attiecībā uz līgumattiecībām, pārredzamību un informāciju par produktiem un cenām, vienlaikus nodrošinot datu aizsardzību. Piegādātājiem, kas slēdz elastīgus mazumtirdzniecības līgumus un it īpaši dinamiskas cenas līgumus, būtu pienācīgi jāinformē patērētāji par riskiem un ieguvumiem, kas saistīti ar šiem piedāvājumiem.

Visbeidzot, ir aktīvi jāveicina patērētāju informētība; mērķorientētas komunikācijas kampaņas un iniciatīvas var palīdzēt izgaismot iespējamās ieguvumus un riskus, kas saistīti ar dalību elastības nodrošināšanā, tādējādi veicinot informētu iesaisti un mudinot vairāk patērētāju iesaistīties.

2.2. Pieprasījumreakcijas programmas

Elektroenerģijas direktīvas 2. panta 20. punkts nosaka, ka “pieprasījumreakcija” ir galalietotāju veikta elektroenerģijas slodzes maiņa, atkāpjoties no to tipiskā vai pašreizējā patēriņa modeļa, reaģējot uz tirgus signāliem, tai skaitā reaģējot uz laikā mainīgām elektroenerģijas cenām vai stimulējošiem maksājumiem, vai reaģējot uz to, ka patstāvīgi vai agregēšanas ceļā ir akceptēts galalietotāja piedāvājums par noteiktu cenu pārdot pieprasījuma samazinājumu vai pieaugumu organizētos tirgos.

Pieprasījumreakcijas programmas parasti iedala uz cenu balstītās (jeb “netiešās”) un uz stimuliem balstītās (jeb “tiešās”) programmās. Uz stimuliem balstītās pieprasījumreakcijas shēmās patērētāji, bieži vien ar trešās personas starpniecību, iepriekš vienojas samazināt vai mainīt savu elektroenerģijas patēriņu apmaiņā pret tiešu finansiālu kompensāciju. Praksē šāda veida elastību galvenokārt izmanto balansēšanas tirgos, papildpakalpojumos un attiecīgā gadījumā jaudas mehānismos. Svarīga nozīme ir agregatoriem, kas apvieno mazākas elastības slodzes no mājāsaimniecībām, uzņēmumiem un mazajiem rūpnieciskajiem lietotājiem, kā arī uzkrāšanas resursiem, iegūstot tādus apjomus, kas ir pietiekami lieli, lai jēgpilni piedalītos elektroenerģijas tirgos un sniegtu pakalpojumus sistēmai.

³⁷ Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2019/944 2. panta 23. punktā sniegto definīciju “viedā uzskaites sistēma” ir elektroniska sistēma, kas spēj mērīt tīklā pievadīto elektroenerģiju vai no tīkla patērēto elektroenerģiju, sniedzot vairāk informācijas nekā konventionālais skaitītājs, un kas spēj sūtīt un saņemt datus informēšanas, monitoringa un kontroles vajadzībām, izmantojot kādu elektroniskās komunikācijas veidu.

Lai atraisītu uz stimuliem balstītu pieprasījumu reakciju, ir būtiski nodrošināt, ka agregatori, ieskaitot neatkarīgus agregatorus, var piekļūt tirgiem ar pārredzamiem un nediskriminējošiem noteikumiem un ka patērētāji var viegli pieteikties to pakalpojumiem.

Elastīgi mazumtirdzniecības līgumi ietilpst uz cenu balstītas pieprasījumu reakcijas kategorijā. Šādā gadījumā patērētāji reaģē uz elektroenerģijas cenām, kas laika gaitā mainās (piemēram, laikatkarīgi tarifi, dinamisku cenu noteikšana vai kritiskās maksimumslodzes cenas), un attiecīgi pielāgo savu patēriņu, neuzņemoties atsevišķas nepārprotamas saistības nodrošināt konkrētu slodzes samazinājumu.

2.3. Tiesiskais regulējums

Ar tīras enerģijas paketi tika ieviests pieprasījuma elastības satvars, kā arī noteiktas tirgus dalībnieku galvenās lomas un pienākumi, un kārtība, kas reglamentē elastīgu elektroenerģijas mazumtirdzniecību. Direktīva (ES) 2019/944, kas grozīta ar ETMD³⁸, un Elektroenerģijas regula (ES) 2019/943³⁹ (turpmāk “Elektroenerģijas regula”), kas grozīta ar Regulu (ES) 2024/1747⁴⁰, kopā nodrošina tiesisko regulējumu elastīgiem mazumtirdzniecības piedāvājumiem, arī noteikumus, kas patērētājiem dod iespēju noslēgt atsevišķus — no primārās māsaimniecības slodzes neatkarīgus — līgumus par elastīgām slodzēm, piemēram, elektrotransportlīdzekļu uzlādi un siltumsūkņiem.

Vislabāk pieprasījumu reakcija darbojas tad, ja patērētājiem ir pieejamas tirgū balstītas mazumcenas, kā noteikts Elektroenerģijas direktīvas 5. pantā. Dalībvalstīs, kurās cenu intervences joprojām tiek piemērotas, to pakāpeniska atcelšana jāveic ļoti uzmanīgi, lai saglabātu pieejamību cenas ziņā, vienlaikus raidot skaidrus cenu signālus, kas ir elastīgu elektroenerģijas piegādes līgumu pamatā.

Elektroenerģijas direktīvas 11. pants papildina pamatnoteikumus par piegādātāja brīvu izvēli un tirgū balstītām piegādes cenām, prasot, lai galalietotājiem ar viedo skaitītāju tirgū būtu pieejams vismaz viens dinamiskas elektroenerģijas cenas līgums. Lai nodrošinātu pārredzamību un uzticēšanos, kā arī veicinātu informētu lēmumu pieņemšanu, piegādātājiem pirms lietotāju pieteikšanās ir skaidri jāapraksta iespējamie ieguvumi un riski.

Šos noteikumus pastiprina 13. pants par agregēšanas līgumiem un 15. un 17. pants, kuros noteikts režīms aktīviem lietotājiem un pieprasījumu reakcijai, izmantojot agregēšanu. Dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt patērētājiem un agregatoriem nediskriminējošu piekļuvi visiem elektroenerģijas tirgiem, izveidojot piemērotus tirgus mehānismus, kas dod iespēju elastīgi piedalīties un tikt pienācīgi novērtētiem visos tirgos.

Paredzams, ka gaidāmie noteikumi, piemēram, tīkla kodekss par pieprasījumu reakciju⁴¹, kurā tiks noteikts vienots ES satvars elastības aktivizēšanai un atlīdzināšanai tirgos, kopā ar īstenošanas aktu par datu savietojamību pieprasījumu reakcijas vajadzībām⁴², kas atvieglos piekļuvi relevantiem datiem, papildinās esošo regulējumu un vēl vairāk atbalstīs

³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/1711 (2024. gada 13. jūnijs), ar ko groza Direktīvas (ES) 2018/2001 un (ES) 2019/944 attiecībā uz Savienības elektroenerģijas tirgus modeļa uzlabošanu (OV L, 2024/1711, 26.6.2024.), *ELI*: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1711/oj>.

³⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/943 (2019. gada 5. jūnijs) par elektroenerģijas iekšējo tirgu (pārstrādāta redakcija) (OV L, 2019/158, 14.6.2019., 54. lpp.), *ELI*: <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/943/oj>.

⁴⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1747 (2024. gada 13. jūnijs), ar ko groza Regulas (ES) 2019/942 un (ES) 2019/943 attiecībā uz Savienības elektroenerģijas tirgus modeļa uzlabošanu (OV L, 2024/1747, 26.6.2024.), *ELI*: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1747/oj>.

⁴¹ Šā tīkla kodeksa juridiskais pamats ir Regulas (ES) 2019/943 59. panta 1. punkta e) apakšpunkts.

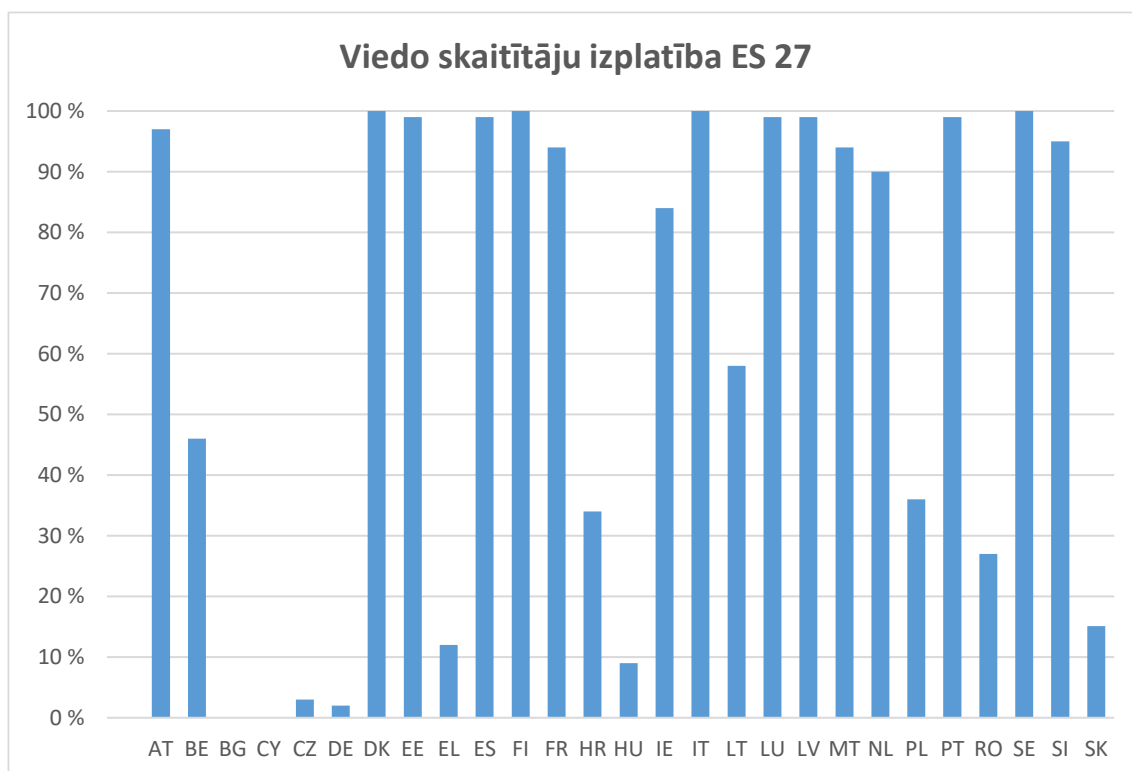
⁴² Šā īstenošanas akta juridiskais pamats ir Direktīvas (ES) 2019/944 24. panta 2. punkts.

pieprasījumu reakcijas ieviešanu. Turklāt energoviedo ierīču rīcības kodekss⁴³ palīdzēs nodrošināt, ka viedajos mājokļos savienotās ierīces var netraucēti reaģēt uz elastīgiem piegādes līgumiem, veicinot gan patērētāju līdzdalību, gan sistēmas efektivitāti.

2.4. Viedie skaitītāji kā pamatfaktors

Viedie skaitītāji ir būtiska prasība, lai patērētāji varētu piedalīties elastīgā enerģijas patēriņā, paverot iespēju maksu noteikt atkarībā no patēriņa laika, sniedzot reāllaika ieskatu un atbalstot automatizāciju. Tie arī nodrošina uzlabotu un drošu piekļuvi uzskaites un patēriņa datiem, kā arī galalietotājiem dod iespēju saņemt skaidras izmaksas aplēses un pielāgotus piedāvājumus. Tādējādi patērētājiem tiek dota iespēja izdarīt informētu izvēli. Dalībvalstīs, kurās viedo skaitītāju ieviešanā ir panākts lielāks progress, patērētāji jau tagad izmanto produktus, kas saistīti ar vairumcenām, kuras veicina elastīgu pieprasījuma puses reakciju un palīdz samazināt sistēmas izmaksas.

Lai gan viedo uzskaites sistēmu ieviešana visā ES ir ievērojami pavirzījusies uz priekšu, situācija dažādās dalībvalstīs joprojām atšķiras. Saskaņā ar ACER-CEER datiem viedo elektroenerģijas skaitītāju izplatības līmenis ES 27 2024. gada beigās bija aptuveni 60 %⁴⁴. Piecpadsmit dalībvalstis ir sasniegušas izplatības līmeni, kas pārsniedz 80 %, ieskaitot desmit dalībvalstis, kas ir tuvu pilnīgam pārklājumam. Divpadsmit dalībvalstīs viedo skaitītāju izplatība nesasniedz 80 %. Septiņas no šīm dalībvalstīm atpaliek vai nu tāpēc, ka kavējas skaitītāju ieviešana, vai arī tāpēc, ka tās vēl nav nolēmušas sākt plaša mēroga ieviešanu. Diagrammā tālāk tekstā ir attēlota viedo skaitītāju izplatība visā ES.

⁴³ EK un JRC tīmekļa vietne par Rīcības kodeksu attiecībā uz energoviedām ierīcēm, skatīta 25.9.2025.; url: <https://ses.jrc.ec.europa.eu/development-of-policy-proposals-for-energy-smart-appliances>.

⁴⁴ ACER-CEER, 2024. gada enerģijas mazumtirgus uzraudzības ziņojums (2024. gada septembris) un ACER 2024. gada elektroenerģijas valstu pārskatu monitoringa dati (2025. gada jūlijs).

1. attēls. Viedās uzskaites ieviešana ES (pamatojoties uz *ACER-CEER* 2024. gada tirgus uzraudzības ziņojuma datiem un *ACER* valstu pārskatiem (2025. gada jūlijs).

Viedajām uzskaites sistēmām jāiekļauj funkcijas, kas noteiktas Elektroenerģijas direktīvas 20. pantā. Tādas funkcijas kā apstiprinātu mērījumu datu un reāllaikam tuvu datu sniegšana, kuras atspoguļo nebalansa norēķinu periodu valsts tirgū un ir būtiskas, lai palīdzētu ieviest energopakalpojumus, kas atalgo elastīgus patēriņa modeļus.

Turklāt patērētājiem ir vajadzīgi atbilstīgi padomi un informācija pirms viedo skaitītāju uzstādīšanas vai tās laikā. Tas ir būtiski, lai panāktu patērētāju uzticēšanos un dotu iespēju izdarīt informētu izvēli. Šādi padomi un informācija jāsniedz ne tikai, lai palielinātu informētību par patērētājiem pieejamajām iespējām, bet arī lai veidotu izpratni par to, kā elastībai pielāgotas ierīces (piemēram, siltumsūkņi, elektrotransportlīdzekļu lādētāji vai viedās mājsaimniecības ierīces) var mijiedarboties ar viedajiem skaitītājiem. Tas palīdzēs paātrināt rezultātīvu elastības iespēju izmantošanu mazumtirgos, veicinot elastībai pielāgotu ierīču un viedās uzskaites infrastruktūras praktisku integrāciju.

Sadarbspējīga piekļuve uzskaites un patēriņa datiem ir vienlīdz svarīga, lai pilnībā izmantotu viedo skaitītāju potenciālu un atvieglotu elastības pakalpojumu izmantošanu. Komisija gatavo pamatu konkrētākiem tehniskajiem noteikumiem par datu sadarbību pieprasījuma reakcijai. Nodrošināt piekļuvi uzskaites datiem ir būtiski ne tikai, lai atbalstītu pieprasījuma reakcijas pakalpojumus, bet arī lai izveidotu inovatīvus mazumtirdzniecības piedāvājumus un dotu patērētājiem iespēju aktīvi pārvaldīt savu patēriņa un elastības potenciālu.

Šajā sakarā īpaši nozīmīgas ir trīs prioritātes:

- **ātra ieviešana:** nodrošināt, ka viedie skaitītāji tiek nekavējoties ieviesti un ir aprīkoti ar funkcijām, kas nodrošina dinamiskas cenas, reāllaikam tuvu atgriezenisko saiti un sadarbību netraucētai un drošai piekļuvei datiem;
- **sadarbspējīga piekļuve datiem:** ES prasības attiecībā uz piekļuvi datiem, tai skaitā Regula (ES) 2023/1162^{45,46}, nodrošina, ka gan pakalpojumu sniedzēji, gan patērētāji var viegli un lietderīgi izmantot uzskaites un patēriņa datus elastības pakalpojumos;
- **patērētāju iesaiste:** lai viedo skaitītāju ieviešana būtu maksimāli lietderīga, to vislabāk papildināt ar skaidru komunikāciju, piemēram, mājas displejiem un digitālajiem rīkiem, kas patērētājiem dod iespēju iepazīties ar saviem patēriņa un enerģijas izmaksu datiem, tos izprast un attiecīgi rīkoties.

2.5. Mērķim atbilstošu elastīgu mazumtirdzniecības līgumu veicināšana

Elastīgi mazumtirdzniecības līgumi patērētājiem dod iespēju mijiedarboties ar tirgu, reaģējot uz cenu signāliem, pārvaldīt savu elektroenerģijas patēriņu un samazināt rēķinus, vienlaikus palīdzot labāk pārvaldīt maksimumslodzi. Tie arī veicina sistēmas efektivitāti un atjaunīgās enerģijas ražošanas integrāciju, stimulējot patēriņu periodos, kad ir pieejams liels daudzums mazoglekļa elektroenerģijas ar zemām izmaksām.

Ir dažādi elastīgu elektroenerģijas piegādes līgumu veidi, kas ir piemēroti dažādiem patērētāju profiliem:

⁴⁵ Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2023/1162 (2023. gada 6. jūnijs) par sadarbības prasībām un nediskriminējošām un pārredzamām procedūrām attiecībā uz piekļuvi uzskaites un patēriņa datiem (OV L 154, 15.6.2023., 10.–40. lpp.), *ELI*: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/1162/oj.

⁴⁶ Regula (ES) 2023/1162 nodrošina pārredzamu satvaru, kas galalietotājiem un tiesīgajām pusēm dod iespēju laikus, vienkārši un droši piekļūt validētiem vēsturiskiem un nevalidētiem reāllaikam tuviem uzskaites un patēriņa datiem. Regulā ir izklāstīti noteikumi, kas atvieglo sadarbību, kad nepieciešama piekļuve datiem un datu apmaiņa tirgus dalībnieku starpā, vienlaikus atbalstot energopakalpojumus un konkurenci mazumtirgū.

- dinamisku cenu noteikšanas līgumi⁴⁷, kuru pamatā ir vairumtirgus cenas, patērētājiem raida cenu signālus, kas mudina enerģijas patēriņu pielāgot reāllaikā. Tie ir īpaši piemēroti patērētājiem ar elastībai pielāgotām ierīcēm, piemēram, elektrotransportlīdzekļiem un siltumsūkņiem, kuri var viegli mainīt savu pieprasījumu un ievērojami samazināt enerģijas rēķinus;
- enerģijas piegādes produkti ar laikatkarīgiem tarifiem, kas sadala dienu ierobežotā skaitā cenu intervālu (piemēram, dienas/nakts vai maksimumslodzes/minimumslodzes zonas). Tie ir vienkāršāki un paredzamāki, un tie ir pieejami galalietotājiem ar fiksētu slodzes maiņas spēju;
- hibrīdlīgumi, kuros bieži vien ir integrēts fiksēts un elastīgs cenu noteikšanas elements, patērētājiem, kuri vēlas paredzamākas enerģijas izmaksas. Tie patērētājam dod iespēju izmantot elastības priekšrocības, vienlaikus izvairoties no pilnīgas pakļautības cenu svārstībām;
- kritiskās maksimumslodzes cenas (KMS), kad elektroenerģijas cenas tiek ievērojami paaugstinātas pārmērīga pieprasījuma vai ierobežota piedāvājuma periodos (piemēram, kad atjaunīgo energoresursu īpatsvars ir zems).

Visi šie līgumu veidi nodrošina patērētājiem plašas izvēles iespējas, kas atbilst viņu spējai un vēlmei izmantot elastību.

Dinamiskas elektroenerģijas cenas līgumi. Dinamisko cenu līgumi mazumcenas sasaista tieši ar vairumcenām — parasti nākamās dienas vai tekošās dienas tirgū. Tie var piedāvāt ievērojamus enerģijas izmaksu aiztaupījumus patērētājiem ar elastībai pielāgotām ierīcēm un gatavību pārvaldīt cenu risku, piemēram, elektrotransportlīdzekļu īpašniekiem vai mājsaimniecībām ar viedām siltumapgādes sistēmām, jo tie patērētājiem dod iespēju izmantot zemākas cenas brīžos, kad atjaunīgās enerģijas ražošanas apjoms ir liels, vienlaikus neizslēdzot iespēju, ka cenas būs augstākas brīžos, kad sistēma ir noslogota⁴⁸.

Saskaņā ar *ACER-CEER* datiem⁴⁹ dinamiskas cenas līgumi ir pieejami mājsaimniecībām 16 dalībvalstīs; tomēr tikai dažās valstīs šādi līgumi tiek plaši izmantoti⁵⁰. Vairākas dalībvalstis, kurās viedo skaitītāju izplatība ir ļoti zema, vispār nepiedāvā dinamiskas cenas līgumus (ar dažiem izņēmumiem). Šajos tirgos nav pamatinfrastruktūras un tāpēc nav arī elastīgu mazumtirdzniecības piedāvājumu. Tāpēc ir svarīgi paātrināt viedo skaitītāju ieviešanu, lai veicinātu pieprasījuma puses elastību.

Dinamiskas elektroenerģijas cenas līgumu tiesiskais regulējums un galvenie principi.

Elektroenerģijas direktīvā “dinamiskas elektroenerģijas cenas līgums” ir definēts kā piegādes līgums, kas atspoguļo cenas tūlītējos darījumu tirgos ar starplaikiem, kuri ir vienādi vismaz ar starplaikiem, pēc kādiem tirgū notiek norēķināšanās⁵¹. Visiem patērētājiem, kuriem ir uzstādīts viedais skaitītājs, ir tiesības noslēgt dinamiskas elektroenerģijas cenas līgumu ar vismaz vienu piegādātāju un katru piegādātāju, kam valstī ir vairāk nekā 200 000 lietotāju. Dinamiskas cenas līgumiem būtu patērētājiem jānodrošina precīza tirgus cenu svārstību atspoguļošana, dodot viņiem iespēju attiecīgi reaģēt. Vispārējais mērķis ir panākt, lai galalietotāji saskaņā ar

⁴⁷ Dinamisko cenu noteikšanu bieži dēvē par cenu noteikšanu reāllaikā (*RTP*), sk., piemēram, *Florence School of Regulation*, “*Dynamic Retail Electricity Tariffs: Choices and Barriers*”, 2020.

⁴⁸ Pamatojoties uz *ACER* 2025. gada tirgus uzraudzības ziņojuma datiem (*Rewarding Flexibility: How retail contract choice can help unlock consumer flexibility*) un pašas Komisijas aprēķiniem, elektroenerģijas patērētāji varētu ietaupīt līdz pat 40 %, ja pārietu uz dinamiskas elektroenerģijas cenas līgumiem un aktīvi pārvaldītu savu patēriņu.

⁴⁹ *ACER-CEER* 2024. gada elektroenerģijas mazumtirgus uzraudzības ziņojums (tabula, 3. pielikums).

⁵⁰ Saskaņā ar *ACER* valstu elektroenerģijas pārskatiem (2025. gada jūlijs) tikai dažās dalībvalstīs dinamisko cenu līgumu īpatsvars pārsniedz 5 % (FI, LV, NL, SE, ES).

⁵¹ “Dinamiskas elektroenerģijas cenas līgums” ir elektroenerģijas piegādes līgums starp piegādātāju un galalietotāju, kurā atspoguļotas cenu variācijas tūlītējos darījumu tirgos, tai skaitā nākamās dienas un tekošās dienas tirgos, ar starplaikiem, kas ir vienādi vismaz ar starplaikiem, pēc kādiem tirgū notiek norēķināšanās.

dinamiskas cenas līgumiem elastīgi pielāgotu savus patēriņa modeļus, tādējādi palīdzot mazināt vairumcenu kāpumus.

Elektroenerģijas direktīvas 11. panta 1.a punktā ir noteikts, ka pirms jebkura līguma, arī dinamiskas cenas līguma, noslēgšanas vai pagarināšanas lietotāji ir jāinformē par kopējo cenu un tās sadalījumu, kā arī par to, vai cena ir nemainīga, mainīga vai dinamiska. Lai gan dinamiskas cenas līgumā piegādātāji nevar paziņot patērētājam galīgo cenu vairākas nedēļas iepriekš⁵², viņiem vajadzētu būt iespējai skaidri paziņot, kā tūlītējās tirgus cenas atspoguļojas patēriņa cenās.

Turklāt attiecībā uz patērētāju aizsardzību saskaņā ar Direktīvas (ES) 2019/944 11. panta 2. punktu piegādātājiem ir pilnībā jāinformē galalietotāji par iespējām (piemēram, zemākām izmaksām, pielāgojot patēriņu lētākiem periodiem, dalību atjaunīgo energoresursu integrācijā), izmaksām un riskiem (piemēram, iespējamām cenu kāpumiem un mainīgām maksājumu summām rēķinos tiem patērētājiem, kuriem nav elastības). Tikpat svarīgi ir informēt galalietotājus par tehniskajiem priekšnoteikumiem, it īpaši par vajadzību uzstādīt atbilstošu viedo skaitītāju.

Hibrīdlīgumi. Dinamiskas cenas līgumi var nebūt piemēroti visiem lietotājiem. Dažu patērētāju apstākļi var būt tādi, ka viņu iespējas nodrošināt elastību dinamisku cenu līguma ietvaros ir ierobežotas. Citus patērētājus var uztraukt iespējamais finanšu risks intensīva cenu svārstīguma periodos.

Nesenais enerģijas cenu kāpums to ir padarījis vēl acīmredzamāku, uzsverot nepieciešamību pēc līgumu iespējām, kas nodrošina gan elastību, gan stabilitāti. Cenu noteikšanas hibrīdlīgumi apvieno stabilitāti un elastību, un tie var būt ideāli piemēroti patērētājiem, kuri vēlas gan saglabāt savu enerģijas rēķinu paredzamību, gan izmantot iespējas ietaupīt, pielāgojot elektroenerģijas patēriņu laika un veida ziņā. Apvienojot paredzamību ar reaģētspēju, hibrīdlīgumus var pielāgot dažādām patērētāju vajadzībām, un tie var piedāvāt zināmu drošības līmeni, kā arī zināmu elastību, tādējādi dodot patērētājiem lielāku izvēli, kontroli un pārlicību par sava enerģijas patēriņa pārvaldību.

Atbilstoši *ACER-CEER*⁵³ uzskaitījumiem pastāv dažādi hibrīdlīgumu veidi. Daži hibrīdlīgumi ir paredzēti patērētāju aizsardzībai pret strauju cenu kāpumu, vienlaikus atspoguļojot tirgus tendences. Piemēram, cenu griesti, lai pasargātu patērētājus no negaidīti lieliem rēķiniem. Citi līgumi piedāvā bezmaksas stundas vai stundas ar atlaidi, mudinot patērētājus pārcelt patēriņu uz šiem zemāku izmaksu periodiem. Pastāv arī iespēja noslēgt īpaši pielāgotus līgumus attiecībā uz elektrotransportlīdzekļiem, kuros apvienotas fiksētas minimumslodzes likmes un viedas uzlādes stimuli. Šādi līgumi varētu nodrošināt divvirzienu uzlādes iespējas, piedāvājot patērētājiem konkrētus stimulus nodot uzkrāto enerģiju tīklā maksimumslodzes laikā un uzlādēt tad, kad cenas ir zemākas.

Lai veicinātu hibrīdlīgumu ieviešanu, dalībvalstīm būtu jāizveido regulatīvie nosacījumi, kas piegādātājiem dod iespēju eksperimentēt ar inovatīviem hibrīdpiedāvājumiem, vienlaikus garantējot pārredzamību, salīdzināmību un patērētāju aizsardzību. Lai patērētāji varētu pieņemt informētus lēmumus un izvairītos no neskaidrībām, ir būtiski, lai šie produkti būtu redzami cenu salīdzināšanas rīkos.

Dalībvalstu piemēri⁵⁴

⁵² Kā noteikts Direktīvas (ES) 2019/944 10. panta 4. punktā.

⁵³ *ACER-CEER* 2024. gada elektroenerģijas mazumtirgus uzraudzības ziņojums.

⁵⁴ Šajā dokumentā sniegtie piemēri ir tikai ilustratīvi un attiecas uz aplūkoto līgumu veidiem. Šis nav izsmeļošs saraksts ar produktiem, kas pieejami visā ES.

Somijā hibrīdlīgums⁵⁵ apvieno fiksētu un elastīgu cenu noteikšanu. Patērētāji par patēriņu maksā fiksētu cenu, bet var samazināt rēķinus, novirzot enerģijas patēriņu uz laika periodu, kad cenas ir zemākas (piemēram, no plkst. 1.00 līdz 6.00). Patērētāji var izmantot priekšrocības, pareizi plānojot energoietilpīgas darbības, piemēram, elektrotransportlīdzekļu uzlādi vai ūdens uzsildīšanu, vienlaikus izvairoties no būtiska cenu pieauguma riska salīdzinājumā ar dinamisko cenu līgumu.

Turklāt Somijā⁵⁶ fiksētās un elastīgās cenas kombinācija apvieno fiksētas cenas līgumu ar ikmēneša “patēriņa ietekmi”, kad patērētāji, pamatojoties uz informāciju, kas saņemta lietotnē, var pielāgot savu elektroenerģijas patēriņu dienām un stundām, kad cenas ir zemākas, tādējādi samazinot savu galīgo elektroenerģijas rēķinu.

Beļģijā līgums⁵⁷ piedāvā fiksētas minimumslodzes stundas likmes trīs laika zonās, apvienojot zonas ar zemu likmi un zonas ar ļoti zemu likmi. Lietotāji lietotnē saņem informāciju par dažādām laika zonām un var optimizēt patēriņu. Elektrotransportlīdzekļu īpašnieki var izmantot viedās uzlādes funkciju.

Francijā īpaši elektrotransportlīdzekļiem paredzēts līgums⁵⁸ iekļauj uzlādes stacijas izmantošanu, īpašu elektroenerģijas tarifu un lietotni, kura dod lietotājam piekļuvi monitoringa un viedās uzlādes pakalpojumiem. Lietotāji var savus transportlīdzekļus uzlādēt zemas maksas periodos un uzlādi un ietaupījumus optimizēt, izmantojot viedās uzlādes funkciju.

Kritiskās maksimumslodzes cenas (KMS). Elektroenerģijas regulas 7.a pantā ir noteikts īpašs maksimumslodzes ierobežošanas produkts, ko paredzēts izmantot tikai elektroenerģijas cenu krīžu laikā⁵⁹. Šis pagaidu regulētais maksimumslodzes ierobežošanas mehānisms ar noteiktu darbības termiņu var pastāvēt līdzās tirgū balstītiem KMS piedāvājumiem. Tie jau pastāv dažās dalībvalstīs, kurās piegādātāji piedāvā maksimumslodzes cenas produktus, lai mudinātu patērētājus samazināt pieprasījumu augstu izmaksu periodos parastu mazumtirdzniecības darbību ietvaros. Šādi komerciāli KMS produkti veido daļu no ikdienas mazumtirdzniecības inovācijas un paplašina patērētāju izvēles iespējas.

Izvēles iespēju uzlabošana, izmantojot vairākus piegādes līgumus. Direktīvas (ES) 2019/944 grozītais 4. pants nostiprina patērētāju tiesības, nodrošinot, ka visi galalietotāji var ne tikai brīvi izvēlēties savu elektroenerģijas piegādātāju, bet vienlaikus noslēgt arī vairāk nekā vienu piegādes līgumu, lietotāja telpās nodrošinot vairākus uzskaites un norēķinu punktus, kas savienoti ar vienu pieslēguma punktu. Šādu iespēju var nodrošināt viedās uzskaites vai dalītās uzskaites sistēmas⁶⁰.

Šim jaunajam noteikumam ir būtiska ietekme uz elastīguma veicināšanu mazumtirdzniecības līgumos. Tas patērētājiem dod iespēju elektroenerģijas pieprasījumu atkarībā no slodzes veida

⁵⁵ Uzņēmuma *Väre Ltd.* piedāvātais līgums *Välkky*.

⁵⁶ Uzņēmuma *Oomi Oy* piedāvātais līgums *Oomi Flex*; uzņēmums lēš, ka 90 % lietotāju, izmantojot šo elastīgo līgumu, maksā mazāk nekā pilnībā fiksētas cenas līguma gadījumā, pielāgojot savu elektroenerģijas patēriņa laiku. Ja lietotāji patēriņa laiku nepielāgo, tiem var nākties maksāt vairāk par fiksēto likmi. Liela nozīme ir lietotnei, jo tā lietotājus informē par visizmakslietderīgākajiem patēriņa periodiem.

⁵⁷ Uzņēmuma *ENGIE* piedāvātais līgums *Empower Flexi-time* ir domāts tādiem lietotājiem ar lielāku patēriņu, kuri ievērojamu daļu patērētās elektroenerģijas var patērēt vēlamā laikā (piemēram, tiem ir elektromobiļi, viedie akumulatori vai programmējamas energoietilpīgas ierīces).

⁵⁸ Uzņēmuma *ENGIE* piedāvātais līgums “MA Recharge Intelligente”.

⁵⁹ Kā noteikts Direktīvas (ES) 2019/944 66.a pantā.

⁶⁰ Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2024/1711 19. apsvērumu progress uzskaites un dalītās uzskaites tehnoloģiju jomā apvienojumā ar informācijas un komunikācijas tehnoloģijām nodrošina to, ka atsevišķiem objektiem tehniski ir iespējami vairāki piegādātāji.

sadalīt pa dažādiem līgumiem. Tādējādi patērētāji savas elektroenerģijas vajadzības var apmierināt, savām ierīcēm izmantojot dažādus līgumus. Piemēram,

- elektriskajiem transportlīdzekļiem (ET): lietotāji var izvēlēties dinamisku vai laikkarīgu līgumu elektrotransportlīdzekļu uzlādei un optimizēt izmaksas, veicot uzlādi laikā, kad cenas ir zemākas;
- siltumsūkņiem: uz apsildes slodzēm varētu attiekties laikkarīgs līgums vai, ja iekārta to atļauj, dinamiskas cenas līgums vai hibrīdlīgums;
- mājsaimniecības bāzes slodzei: pārējo mājsaimniecības enerģijas pieprasījumu var apmierināt, noslēdzot parastu fiksētas likmes līgumu, kas nodrošina ikdienas patēriņa paredzamību.

Šāda līgumu nošķiršana novērš “visu vai neko” izvēli, ar ko patērētāji var saskarties, noslēdzot dinamiskas cenas līgumu par visu mājsaimniecības patēriņu. Tā vietā mājsaimniecības var apvienot stabilitāti ar elastību, daļu sava pieprasījuma pasargājot no jebkāda cenu riska, savukārt elastīgu slodžu gadījumā reaģējot uz atbilstošiem cenu signāliem.

Mijiedarbība ar tīkla tarifiem. Ievērojamu daļu no elektroenerģijas rēķina veido tīkla maksas⁶¹, un, tā kā ir paredzams, ka investīcijas tīklā nākamajos gados palielināsies, šī daļa, visticamāk, vēl pieaugs⁶². Izmaksas atspoguļojoši tīkla tarifi var stimulēt pieprasījuma pārvirzīšanu prom no maksimumslodzes periodiem, samazināt kopējās sistēmas izmaksas un papildināt elastīgus mazumtirdzniecības līgumus⁶³. Lai maksimāli palielinātu lietderību, tarifu struktūrām būtu jāatspoguļo sistēmas izmaksas, jāveicina slodzes pārvirzīšana tā, lai patēriņš nenotiktu maksimumslodzes laikā un arī turpmāk jābūt taisnīgām un cenas ziņā pieejamām visiem lietotājiem, tai skaitā tiem, kuriem ir ierobežots elastības potenciāls. Priekšrocībām, ko sniedz mazāka tīkla pārslodze, būtu jāsamazina sistēmas izmaksas.

Izmaksas atspoguļojošas tīkla maksas saskaņā ar Komisijas 2025. gada norādījumiem par sadales tarifu izstrādi⁶⁴ var saskaņot stimulus un vēl vairāk atlīdzināt pieprasījuma pārvirzi situācijās, kad piegādātāji piedāvā dinamiskās cenas līgumus vai hibrīdlīgumus. Tāpēc dalībvalstis un regulatori tiek mudināti nodrošināt, ka tīkla tarifi atspoguļo izmaksas un sniedz elastības signālus, kas atbilst elastīgiem mazumtirdzniecības līgumiem. Tam nepieciešama cieša koordinācija starp regulatoriem, sistēmu operatoriem un attiecīgajām ieinteresētajām personām.

Lai veicinātu un atbalstītu elastības ieviešanu, dalībvalstīm sadarbībā ar regulatīvajām iestādēm un piegādātājiem īpaša uzmanība būtu jāpievērš šādiem aspektiem:

- **jādažādo mazumtirdzniecības produkti**, atbalstot dinamisku, laikkarīgu un hibrīdproduktu ieviešanu, kas ierobežo tirgus risku, vienlaikus saglabājot cenu signālus, lai patērētājiem ar atšķirīgu gatavības pakāpi un spēju uzņemties riskus būtu iespēja izvēlēties elastīgu līgumu;

⁶¹ Saskaņā ar *ACER-CEER* 2024. gada enerģijas mazumtirgus uzraudzības ziņojumu tīkla elektroenerģijas izmaksas veido 24 % no ES vidējā elektroenerģijas rēķina. Lai gan tīkla izmaksas veidoja lielāku elektroenerģijas rēķina daļu, nesēnā elektroenerģijas cenu kāpuma dēļ enerģijas komponents ir bijis galvenais faktors, kas veicināja kopējās enerģijas izmaksas, kuras sedz patērētāji.

⁶² C(2025) 4010 final “Norādījumi par nākotnes vajadzībām atbilstošām tīkla maksām, kuras palīdzētu samazināt energosistēmas izmaksas”.

⁶³ Elastīgi sadales tīkla tarifi var būt papildu svira elastīga patēriņa stimulēšanai. Pašlaik vairākas dalībvalstis jau piemēro izvēles vai obligātus “nakts/dienas” vai citus tīkla izmantošanas laika tarifus (*ACER*, “*Unlocking flexibility: No-regret actions to remove barriers to demand response*”, 2025. gads). Tīkla tarifu var iekasēt vai nu tieši, izmantojot tīkla pakalpojumu līgumu, vai netieši, izmantojot enerģijas piegādes līgumu.

⁶⁴ OV C, C/2026/126, 9.1.2026., ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2026/126/oj>.

- **jāstimulē inovācija**, veicinot izmēģinājuma projektus un “regulatīvās smilškastēs” jauniem produktiem tirgū, piemēram, hibrīdlīgumiem. Papildināt to ar taisnīgiem, laikkarīgiem un piemērotiem stimuliem, kas izstrādāti sociāli kalibrētā veidā, lai atbalstītu elastīgu piedāvājumu un elastībai pielāgotu ierīču (piemēram, elektrotransportlīdzekļu un siltumsūkņu integrāciju, viedās vadības sistēmu) sākotnējo ieviešanu. Šie stimuli būtu rūpīgi jāstrukturē, lai izvairītos no regresijas un nodrošinātu, ka netiek izslēgtas neaizsargātas un enerģētiskās nabadzības skartās mājāsaimniecības;
- **jāgādā, lai elastības iespēju izmantošana arī turpmāk paliktu brīvprātīga**, pārredzama un pielāgota dažādām patērētāju vajadzībām, paredzot aizsardzības pasākumus enerģētiskās nabadzības skartiem un neaizsargātiem lietotājiem. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka mazumtirdzniecības piedāvājumi atalgo elastību, vienlaikus aizsargājot tos patērētājus, kuri ir mazāk spējīgi iesaistīties. Dalībvalstīm būtu arī jānodrošina patērētāju aizsardzība pret negodīgu tirgvedības praksi, tai skaitā agresīvu telemarketingu un maldinošu informāciju, kas varētu novest pie tā, ka patērētāji noslēdz dinamiskas cenas līgumus, kuri neatbilst viņu vajadzībām;
- **mērķim atbilstošas viedās uzskaites pieejamība un optimāla piekļuve datiem**, paātrinot viedo skaitītāju ieviešanu un pilnībā izpildot datu piekļuves sadarbības prasības (Īstenošanas regula (ES) 2023/1162), tādējādi nodrošinot patērētājiem un pakalpojumu sniedzējiem savlaicīgu un drošu piekļuvi informācijai. Nodrošināt minimālos standartus atbilstoši noteiktajai funkcionalitātei (Elektroenerģijas direktīvas 20. pants) attiecībā uz viedo skaitītāju pārklājumu, piekļuvi reāllaikam tuviem datiem un automatizācijas interfeisiem, lai patērētāji un trešo pušu rīki varētu rezultatīvi reaģēt;
- **patērētāju informētības palielināšana**, sniedzot skaidru informāciju par katra līguma veida priekšrocībām, trūkumiem un piemērotību. Tas varētu ietvert skaidras un vienkāršas kampaņas, izmantojot dažādas komunikācijas platformas un līdzekļus, aptverot cenu veidošanu, tipisku rēķinu ietekmi uz dažādiem patērētāju profiliem, riska scenārijus un sūdzību iesniegšanas kanālus;
- **prasība elektroenerģijas piegādātājiem sniegt ilustratīvus rēķinu salīdzinājumus**, parādot, ko patērētājs būtu samaksājis saskaņā ar dinamiskiem, fiksētiem vai laikkarīgiem piedāvājumiem, pamatojoties uz vēsturiskā patēriņa datiem. Pirms līguma noslēgšanas ar lietotāji piegādātāji varētu izmantot arī neatkarīgas lietotāju riska profila noteikšanas metodes. Piegādātājiem vajadzētu būt pienākumam atklāt relevanto informāciju par risku sadali un atlīdzības principiem standarta formātā, ko noteikusi valsts regulatīvā iestāde. Turklāt līguma izpildes laikā piegādātāji varētu sniegt personalizētu informāciju un padomus, lai palīdzētu patērētājiem pielāgot savus patēriņa ieradumus;
- **prasība tiešsaistes salīdzināšanas rīkiem uzrādīt ne tikai cenas**, ko piedāvā dažādi dinamisku cenu produkti, **bet arī iespējamus riskus un ietaupījumus** patērētājam salīdzinājumā ar fiksētas cenas vai citiem laikkarīgiem produktiem. Šādiem rīkiem vajadzētu būt neitrāliem, publiski pārraudzītiem, lai tie būtu uzticami, un pieklūstamiem arī patērētājiem ar ierobežotām digitālajām prasmēm;
- **tādu automatizācijas tehnoloģiju izmantošanas veicināšana** (piemēram, mājas pārvaldības sistēmas un viedie termostati, elektrotransportlīdzekļu viedie lādētāji, viedierīces), kas patērētājiem dod iespēju izmantot dinamisku cenu noteikšanas priekšrocības bez pastāvīgas manuālas iejaukšanās. Izstrādājot jebkādas valstu iniciatīvas attiecībā uz viedierīcēm, dalībvalstis tiek aicinātas balstīties uz ES rīcības kodeksu attiecībā uz sadarbībspējīgām energoviedām ierīcēm, lai veicinātu tādu ierīču

ieviešanu, kurām ir sadarbībspējīgi un atvērti elastības elementi, vienlaikus izvairoties no atšķirīgu nacionālo pieeju veidošanas, kas varētu sadrumstalot vienoto tirgu tādās jomās kā apkure, ventilācija, gaisa kondicionēšana vai sadzīves tehnika⁶⁵;

- **digitālās iekļaušanas un vienlīdzīgas piekļuves nodrošināšana**, lai patērētāji ar ierobežotām digitālajām prasmēm vai savienojamību netiktu atstāti novārtā. Pasākumi varētu ietvert bezsaistes piekļuves punktus, palīdzības tālruņus, salīdzināšanas rīkus papīra formātā un mērķorientētu atbalstu ar patērētāju organizāciju starpniecību. Šādi pasākumi ir svarīgi, lai nodrošinātu, ka elastīgi piedāvājumi ir pieejami visām mājsaimniecībām un netiek nepietiekami izmantoti digitālo šķēršļu dēļ;
- **valstu patērētāju organizāciju un energoregulatoru izstrādātas vienkāršas rokasgrāmatas**, kurās paskaidrots, kuri patērētāju profili ir vispiemērotākie dinamiskiem, laikkarīgiem vai hibrīdlīgumiem. Rokasgrāmatās būtu arī jānorāda uz mērķorientētiem aizsardzības pasākumiem, kas pieejami neaizsargātiem un enerģētiskās nabadzības skartiem patērētājiem, piemēram, uz iespēju izvēlēties “rēķinu stabilizatora” elementus elastīgos līgumos. Šie mehānismi aizsargā mājsaimniecības no īstermiņa cenu svārstīguma vai īslaicīga strauja cenu kāpuma, vienlaikus saglabājot stimulu novirzīt pieprasījumu uz citu laiku, un tos var izstrādāt kā izvēles iespējas, mērķorientētus pasākumus neaizsargātām grupām vai pagaidu instrumentus, kas tiek aktivizēti krīzes periodos;
- **procesa uzraudzība un ziņošana par to**. Dalībvalstīm un/vai regulatoriem būtu jāuzrauga dinamisko cenu līgumu ieviešana un to ietekme uz elektroenerģijas izmaksām patērētājiem, kā arī attiecīgi jāziņo par saviem secinājumiem, lai nodrošinātu tirgus regulējuma korekcijas, balstoties uz pierādījumiem (Elektroenerģijas direktīvas 11. un 59. pants). Uzraudzībai būtu jāietver taisnīgi un vienlīdzīgi sadalīti rezultāti, patērētāju sūdzības, kā arī jānovērtē aizsardzības pasākumu iedarbīgums, lai nodrošinātu nepārtrauktas, pierādījumos balstītas korekcijas. Šajā kontekstā ir ieteicams arī uzraudzīt citu elastīgu mazumtirdzniecības līgumu izstrādi, ņemot vērā līdzīgu aspektus.

SECINĀJUMI

Elektroenerģijas direktīvas 5. pantā ir paredzēts strukturēts, bet elastīgs tiesiskais regulējums publiskām cenu intervencēm elektroenerģijas mazumtirgū. Tas pilnvaro dalībvalstis reaģēt uz konkrētām problēmām, ja intervences mērķi atbilst vispārējām ekonomiskajām interesēm un Elektroenerģijas direktīvas principiem. Šī elastība dod iespēju īstenot īpaši izstrādātus rīcībpolitiskos risinājumus, vienlaikus saglabājot iekšējā enerģijas tirgus kohēziju. Direktīvas 5. pantā izklāstītie kritēriji arī virza ar krīzi saistītu intervenču īstenošanu saskaņā ar ETMD 66.a pantu, nodrošinot regulatīvo konsekvenci ārkārtas situācijās. Attiecinot intervenci tikai uz šiem konkrētajiem gadījumiem, direktīva nostiprina tirgus pamatprincipu, ka cenas nosaka piegādātājs, nodrošinot, ka intervence joprojām tiek veikta reti un ir ierobežota laikā. Intervence būtu jāpapildina ar strukturāliem pasākumiem, lai attīstītu efektīvu konkurenci vai risinātu enerģētiskās nabadzības problēmu.

Direktīvas 5. pants nodrošina noturīgu un pielāgojamu satvaru, kas piedāvā tūlītējus risinājumus, neapdraudot vienota un dinamiska ES enerģijas tirgus ilgtermiņa attīstību. Komisija šajā ziņojumā ir izklāstījusi praksi un piemērus, lai palīdzētu dalībvalstīm uzlabot

⁶⁵ Komisija nodrošinās, ka modeļi, kas deklarēti kā atbilstoši parakstītāju ražotāju rīcības kodeksam, ir atrodamā, meklējot Eiropas ražojumu energomarkējuma reģistrā *EPREL* (url: https://energy-efficient-products.ec.europa.eu/eprel_en).

5. panta īstenošanu. Eiropas Komisija šajā posmā neierosina ieviest jaunu tiesību akta priekšlikumu saistībā ar 5. pantu. Tomēr Komisija turpinās apsekot 5. panta īstenošanu, vienlaikus atbalstot lielākas elastības iekļaušanu mazumtirgos.

Jaunāko norišu uzraudzība apstiprina, ka mazumtirdzniecības elastība arvien vairāk tiek atzīta par svarīgu elementu, lai izveidotu uz patērētājiem orientētu, cenas ziņā pieejamu un noturīgu energosistēmu. Arvien lielākā skaitā dalībvalstu tagad ir pieejami dinamiski, laikatkarīgi un hibrīdlīgumi, ko papildina pakāpeniska viedās uzskaites ieviešana un skaidrāki noteikumi attiecībā uz piekļuvi datiem. Ja šādi nosacījumi ir ieviesti, patērētāji var aktīvāk iesaistīties tirgū, pielāgot savu patēriņu, samazināt rēķinus un veicināt vispārējo sistēmas efektivitāti.

Tajā pašā laikā analīze liecina, ka ir vajadzīgs tālāks progress. Elastīgu elektroenerģijas mazumtirdzniecības līgumu ieviešanu var paātrināt, rezultatīvi īstenojot Elektroenerģijas direktīvu un Elektroenerģijas regulu, kā arī izstrādājot piemērotus satvarus, kas veicina elastīgu piedāvājumu pieejamību tirgū. Tāpēc dalībvalstīm un regulatoriem ir svarīga loma attiecībā uz galvenajām ieinteresētajām personām, veicinot elastīgu mazumtirdzniecības līgumu ieviešanu un apzinot un samazinot šķēršļus to pieņemšanai.

Elastību nevajadzētu veicināt par katru cenu. Tā vietā tai arī turpmāk jābūt brīvprātīgai, pārredzamai un pielāgotai dažādām patērētāju vajadzībām, ar aizsardzības pasākumiem neaizsargātiem un enerģētiskās nabadzības skartiem lietotājiem. Šāda veida mazumtirdzniecības piedāvājumi vislietderīgākie ir tad, ja elastību patiešām var panākt, savukārt patērētājiem, kuriem ir mazāk iespēju iesaistīties, ir vajadzīga pienācīga aizsardzība.

Dalībvalstis tiek aicinātas īstenot šajā ziņojumā aprakstīto labo praksi, lai atbalstītu valstu pieejas elastīgu mazumtirgos līgumu veicināšanai. Lai dinamisku elektroenerģijas cenu noteikšana reāli darbotos, patērētājiem ir vajadzīga skaidra un pārredzama informācija par cenām un elektroenerģijas patēriņu, kas ļautu viņiem izdarīt informētu izvēli. Sabiedriskajā apspriešanās saņemtās atsauksmes⁶⁶ apstiprināja, ka pārredzamība un salīdzināmība ir būtiska, lai veidotos uzticēšanās, savukārt galvenie šķēršļi joprojām ir nepilnības viedajā uzskaitē un piekļuvē datiem. Bez šāda atbalsta negaidīts rēķinu pieaugums varētu mazināt uzticēšanos un palēnināt pāreju uz elastīgāku pieprasījuma pusi.

Vienlaikus ir svarīgi atbalstīt citu elastīgu līgumu, piemēram, laikatkarīgu līgumu un hibrīdproduktu, ieviešanu, lai apmierinātu plašākas lietotāju bāzes vajadzības. Sabiedrības viedoklis liecināja par spēcīgu atbalstu hibrīdmodeļiem kā līdzsvarotam risinājumam starp cenu signāliem un patērētāju aizsardzību. Tāpēc būtu jāievieš aizsardzības mehānismi, kas nodrošinās, ka visi līgumi ir pārredzami un saprotami un ka to izvēle ir brīvprātīga, īpašu uzmanību pievēršot patērētājiem, kuriem var būt grūtāk izvērtēt šādu produktu riskus un iespējas. Ieinteresētās personas arī uzsvēra, ka ir vajadzīga samērīga aizsardzība, īpaši neaizsargātiem patērētājiem, vienlaikus brīdinot, ka pārāk vispārīgi pasākumi varētu vājināt iedarbīgus cenu signālus.

⁶⁶ Sk. atsauksmes, kas iesniegtas Eiropas Komisijas rīkotajā atklātajā sabiedriskajā apspriešanās “Iedzīvotāju enerģētikas pakete. Patērētāju aizsardzība un spēcīgāka taisnīgas pārkārtošanās procesā” (atklāta sabiedriska apspriešana, iniciatīva Nr. 14737), portāls “Izsakiet viedokli”, skatīts 25.9.2025.; url: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/14737-Citizens-Energy-Package-protecting-and-empowering-consumers-in-the-just-transition_lv.